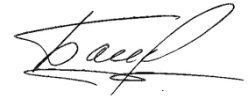

Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової

БАТАНОВ ВІКТОР ЮРІЙОВИЧ

УДК 786.2+78.071

**УНІВЕРСАЛІЗМ КОМПОЗИТОРСЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ
В МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.**

Спеціальність 17.00.03 – музичне мистецтво

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата мистецтвознавства

Одеса – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі історії музики та музичної етнографії Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової Міністерства культури України

Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, доцент
ГУЗЄЄВА Валентина Володимирівна,
Одеська національна музична академія
імені А. В. Нежданової,
професор кафедри історії музики та музичної
етнографії

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
ТЕРЕЩЕНКО Алла Костянтинівна,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М.Т. Рильського НАН України, провідний науковий
співробітник відділу мистецтвознавства,
член-кореспондент Академії мистецтв України

кандидат мистецтвознавства, доцент
ЧЕРНОВА Ірина Вікторівна,
Львівська національна музична академія імені М. Лисенка,
кафедра історії музики

Захист відбудеться 19 жовтня 2016 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.857.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства в Одеській національній музичній академії імені А. В. Нежданової, за адресою: 65023, м. Одеса, вул. Новосельського, 63, Мала зала.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової, за адресою: 65023, м. Одеса, вул. Новосельського, 63.

Автореферат розіслано «14» вересня 2016 р.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства, професор

І.Д. Єргієв

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність роботи обумовлена необхідністю осмислення надбань музичного мистецтва ХХ століття – центральної ланки трьохсотлітньої епохи, позначеної атрадиціоналістськими і внутрішньо антиномічними ознаками, що суттєво вплинули на формування його подальшої, вже сучасної історії. Граничне відмежування мистецтва Найновішого часу від попереднього Нового часу, зокрема в музичній сфері, демонструють ряд показників, відсутніх у попередніх історичних періодах: перевтілення популярної сфери на мас-культуру, некоординовану художньо-самодостатньою і професійно «заангажованою» сферою; відмова від системи гармонічного мислення на користь лінійної серійності та неогетерофонії; у професійному мистецтві – відсторонення від архетипу опери в умовах тотальної інструменталізації та «неоварваристських» пошуків авангарду; подолання в музичному мисленні пріоритету європоцентризму; утвердження самостійної значимості науково-теоретичного компоненту в художньому самовираженні митців, врешті, девальвація, на користь виконавству, музичного твору, як художнього продукту композиторської творчості, жорстко визначена В. Мартиновим як «кінець часу композиторів» тощо.

Ці та інші ознаки музичної культури ХХ ст. зумовили появу нових складових професіоналізму, підтверджених канонами сучасного академізму. Нова якість музичного професіоналізму за спеціалізаціями, сформованими на початку минулого століття і пролонгованими у симультанній та «мозаїчній» культурі поставангарду, залишається для дослідників відкритою науковою проблемою. Якщо на початку ХХІ ст. було підведено ризику під «посткласикою» ХХ ст., то, опонуюча романтизму проблема універсальності творчої особистості, розглядалася вперше ще наприкінці ХІХ ст., зокрема французьким поетом-символістом Полем Валері в його мистецтвознавчій роботі «Введення до системи Леонардо да Вінчі».

Таким чином, актуальність теми дисертації обумовлює її резюмуючий характер, стосовно подій минулого століття, що дозволяє, у вимірі перших десятиліть вже нового століття, усвідомити специфіку інтегративних тенденцій епохи, позначеної значними досягненнями у творчій сфері, зумовлених, багато в чому, науково-технічним прогресом та дослідженнями психологічних глибин людської особистості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація підготовлена відповідно до наукової програми кафедри історії музики та музичної етнографії Одеської національної музичної академії ім. А. В. Нежданової й відповідає темі № 11 «Семіологічні аспекти композиторської та виконавської творчості» перспективного тематичного плану науково-дослідницької діяльності Академії на 2012-2016 роки. Тема затверджена на засіданні вченої ради Академії (протокол № 3 від 22 листопада 2013 р.).

Мета дисертації: дослідити специфіку професійної самореалізації та засади формування нових композиційних концептів в аспекті універсальної творчої діяльності композиторів ХХ-ХХІ століть.

Конкретні завдання, визначені метою дисертації:

- узагальнити наявні мистецтвознавчі та культурологічні праці, стосовні універсальної діяльності митців ХХ-ХХІ століть, зокрема композиторсько-виконавського спрямування;
- запропонувати модель нової універсальності на матеріалі творчих здобутків П. Хіндеміта та Е. Вілла-Лобоса, художній геній яких унікально реалізувався як в музичній творчості, зокрема в пропозиціях її нових теоретично-наукових засад, так і в позамузичних уміннях-знаннях: у педагогічно-освітній, громадсько-політичній, адміністративно-керівній та інших сферах діяльності;
- розкрити специфіку універсалізації творчої діяльності представників Сходу, їх внесок до сучасної європейської композиторської та виконавської творчості;
- усвідомити синтетичність сукупного охоплення різних форм творчої діяльності С. Кусевицького: виконавської, композиторської, педагогічної, наукової, публіцистичної, соціально-дієвої тощо;
- проаналізувати доробок вищезгаданих авторів, що об'ємно представляє їх діяльність, з наголосом творчості для низьких струнно-смічкових інструментів, що увиразнює базисні жанрово-стильові парадигми мистецтва минулого і початку теперішнього століть;
- у межах національного культурного буття, зокрема в музичній творчості українських композиторів-виконавців, відшукати й розглянути аналоги нової універсальності, співвідносні з досягненнями у цій сфері музичних геніїв минулого століття.

Методологічна основа дослідження – інтонаційний підхід, що особливо стосується культурологічних виходів і стильового компаративу («Інтонація», «Симфонічні етюди» Б. Асаф'єва), а також герменевтичні зрізи музикознавчих та мистецтвознавчих праць, представлені в роботах Б. Яворського, О. Лосєва, А. Белого, ін. Спеціальне значення для дослідження мали публікації Л. Кияновської, О. Козаренка, Н. Корихалової, О. Маркової, В. Медушевського, В. Москаленка, С. Скребкова, О. Самойленко, О. Сокола, А. Терещенко, ін.

Матеріалом дослідження стали знакові оперні твори П. Хіндеміта (опера «Гармонія світу», Соната для контрабасу і фортепіано), Е. Вілла-Лобоса (опера «Йерма», Бразильські бахіани), Юна Ісанга (опера «Сім Тьонг»), інструментальні твори для контрабаса або віолончелі (Концерт для контрабасу та оркестру С. Кусевицького, Тан Дуна, віолончельні партії у Е. Вілла-Лобоса, Сяо Юмейя).

Об'єкт дослідження – множинність творчої діяльності композиторів як відмінна ознака музично-культурної ситуації в ХХ–ХХІ ст.

Предмет роботи – універсалізм творчості репрезентантів європейської музичної культури (П. Хіндеміта, Е. Вілла-Лобоса, С. Кусевицького) та представників країн Далекого Сходу (Сяо Юмейя, Юна Ісанга, Тан Дуна) у співвідношенні композиторських, виконавських, освітньо-педагогічних, соціально-організаційних та інших творчих проявів реалізації особистості в умовах нової універсальності музичного професіоналізму в ХХ–ХХІ ст.

Наукову новизну роботи визначає пріоритет:

- залучення концепції універсалізму мистецької особистості (за П. Валері) для узагальнення нових настанов творчої діяльності композиторів ХХ–ХХІ століть;

- аналізу відповідного ракурсу творчої діяльності П. Хіндемита та Е. Вілла-Лобоса, до сьогодні досить скромно представленої в українській та російськомовній літературі;
- дослідження органіки спектральної взаємодії проявів творчості С. Кусевицького, визначення смислової парадигми його активної виконавської, композиторської та суспільно-громадської діяльності;
- залучення до вітчизняного музикознавства проблеми універсальності музичної творчості в культурно-мистецьких умовах Європи та країн Далекого Сходу (Китай, Корея);
- виявлення ознак універсальності в творчій діяльності українських композиторів.

Практичну цінність дослідження визначає перспектива подальшого наукового осмислення теорії універсалізму стосовно діяльності композиторів-виконавців та формування її нових аспектів, з урахуванням досвіду автора. Основні положення роботи можуть бути використані в навчальних курсах історії зарубіжної музики, історії й методики виконавського мистецтва, а також у підготовці відповідної науково-освітньої літератури.

Апробація результатів дослідження. Робота обговорювалася на засіданнях кафедри історії музики та музичної етнографії ОНМА ім. А. В. Нежданової. Основні положення дослідження були викладені в доповідях на наступних конференціях (усього 6): Міжнародна науково-творча конференція «Захід-Схід: культура та музика» (Одеса, 8 травня 2008 р.); Международная научно-творческая конференция «Искусство и наука третьего тысячелетия» (Симферополь, 3-4 ноября 2012 г.); Міжнародна науково-творча конференція «Трансформація музичної освіти і культури: традиція та сучасність. Ювілярам 2013 року та 100-річчю ОНМА ім. А.В. Нежданової присвячується». (Одеса, 22-23 квітня 2013 р.); Міжнародна науково-творча конференція «Культурно-мистецька освіта як складова художнього простору ХХІ століття» (Одеса, 30 квітня 2014 р.); Міжнародна науково-творча конференція «Музична Творчість і Виховання» (КНР, Джедзян, м. Ханчжоу, 18 вересня 2014 р.); Міжнародна науково-творча конференція «Музичне мистецтво та культура: Захід-Схід» (Одеса, 4-5 грудня 2015 р.).

Тези виступів опубліковані:

Батанов В. С. Кусевицкий в контексте культуры XX столетия / Віктор Батанов // Тези Міжнародної науково-творчої конференції «Культурно-мистецька освіта як складова художнього простору ХХІ століття» (Одеса-Київ-Варшава, 30 квітня 2014 р.). – Київ : Вид-во НАКККіМ, 2014. – С. 86–88.

Публікації. Основні результати роботи відображені в п'яти публікаціях, чотири з яких представлені в спеціалізованих наукових збірниках, затверджених МОН України, одна – у іноземному періодичному науковому виданні (КНР).

Структура роботи. Робота складається з вступу, двох розділів, 7 підрозділів, висновків і списку використаної літератури. Обсяг основного тексту – 186 с., список використаної літератури включає 205 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми і проблеми дослідження, визначено актуальність теми, мету, об'єкт, предмет та завдання, методологічну основу і наукову новизну роботи, практичне значення дослідження, подано інформацію про апробацію, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У РОЗДІЛІ 1 – «ПОНЯТТЯ УНІВЕРСАЛІЗМУ ТВОРЧОЇ ПОЗИЦІЇ НА МЕЖІ ХІХ–ХХ СТ. ТА МУЗИЧНА ТВОРЧІСТЬ» розглянуто специфіку творчої універсальності професійної музичної діяльності в минулому столітті.

У **підрозділі 1.1. «Узагальнення діяльнісно-творчої універсальності в «Системі Леонардо да Вінчі» П. Валері, її музикознавчі пролонгації»** характеризується динаміка поєднання в практиці композиторів ХХ ст. наукової, художньо-артистичної та соціально-діяльнісної сфер. Від Античності і релігійної філософії Середньовіччя до класиків німецької філософії, а згодом, в працях Р. Карнапа, А. Тарського, Б. Рассела, Л. Вітгенштейна, О. Шпанна й ін. прослідковуються пошуки універсалізму творчої особистості як повноти виявлення людської сутності. Сформульована у праці П. Валері ідея нової універсальності, що передбачає поєднання різних проявів творчої активності, отримала розвиток у ХХ ст., відокремлюючи це від художньо-творчого універсалізму представників ХІХ ст. Причетність митців доби Ренесансу до соціально-державницької діяльності П. Валері констатує як феномен, органічно поєднаний з універсальністю їх інтелектуально-творчої праці. В ХХ ст. високо обдаровані представники композиторського середовища, серед інших – К. Орф, З. Кодай, Е. Вілла-Лобос та ін., здійснили кардинальну реформу державної музичної освіти, що порівнюється з всеохоплюючою освітньою системою країн Античного світу та Візантії періоду Середньовіччя. При цьому, творча продукція Е. Вілли-Лобоса та, значною мірою, П. Хіндеміта, вражає кількістю творів, що було нетиповим для романтичної доби, позначеної культом унікальності артефакту.

Окреслене П. Валері поняття творчої універсальності виявляє певні зрушення в естетиці та психології творчості, що, відповідно духу епохи науково-технічної революції та психології підсвідомості, визначають зміст фундаментальних ідей ХХ ст., орієнтованих на подолання абсолютизованої романтиками антиномії наукової та художньої сфер.

Новим творчим вектором в минулому столітті стає поєднання математичних та музично-творчих методів, коли музична творчість залучається до кола інтересів представників фізико-математичних, або інших точних наук. Подібне поєднання такого спрямування зазначає І. Стравінський в «Діалогах із Р. Крафтом». Для прикладу, інженер-акустик, засновник «конкретної музики» П'єр Шеффер був професором Паризької консерваторії і навчав студентів створювати композиції на основі власної фізико-математичної програми. Позиція П. Шеффера стане більш зрозумілою у порівнянні з традицією російської музичної класики, коли молоді офіцери, які невдовзі стали видатними композиторами й склали ядро «Могутньої купки», компенсували відсутність професійної музичної освіти знаннями точних наук у поєднанні з гуманітарно-артистичним домашнім вихованням.

У ХХ ст. виправдано визнано лідерство двох видів мистецтва – архітектури та кінематографу, виражальні засоби яких значною мірою зумовлені науково-технічним прогресом. У композиторській сфері «архітектурно-конструктивні» риси музики переконливо виявляють твори Я. Ксенакіса, учня Ле Корбюзьє та О. Мессіана. А «кінематографічна програмність», як асоціативний фактор розкриття конкретного змісту, стає ознакою розбудови драматургії в музичних творах, зокрема оперних та симфонічних і вокально-симфонічних великої форми.

У сумісних проявах музичної творчості ХХ ст. помітно визначилася дифузія науково-теоретичної та художньо-композиторської діяльності, прикладом цього можуть бути такі знакові композитори та, водночас, філософи-теоретики, як А. Шенберг, П. Хіндеміт, Б. Асаф'єв, Х. Шенкер, О. Мессіан, Б. Шеффер та інші.

В музичному мистецтві ХХ ст. виокремлюється також пов'язана з науковою практикою експериментальна галузь. Експериментальні позиції в творчості О. Скрябіна, А. Хаби, І. Вишнеградського, поява в 1950-60-х рр. електронної та іншої «технічної» музики, доповнюються спеціальним жанром «експериментальної музики» (див. праці Б. Шеффера, Ц. Когоутека, В. Лебля, ін.), що відповідає установкам на узгодження музично-художньої та науково-теоретичної сфер. Нові науково-експериментальні системи загальної музичної освіти, заявлені К. Орфом і З. Кодаєм, продовжені Д. Кабалевським, Б. Бартоком, Б. Бріттеном та іншими, висвітлено в дослідженнях О. Леонтьєвої, І. Нестьєва, Л. Ковнацької, І. Мартинова та інших. Поєднання різних спрямувань творчого самовираження не вплинуло на традиційне паритетне співвідношення композиторської та виконавської спеціалізацій, збережене у авторському самоутвердженні, що значно розширювало масштаб діяльності музикантів ХХ ст. Представлену П. Валері систему універсальної особистості конкретизує аналіз творчості П. Хіндемита, здійснений в працях О. Леонтьєвої, Т. Лєвої, Ю. Холопова, О. Маркової та ін., тоді як аналіз «спектральності» творчої діяльності, зосереджений на дослідженні життєвих і музично-творчих біографій таких особистостей, як С. Кусевицький, Сяо Юмей та ін., висвітлено у роботах А. Астрова, П. Пічугіна, В. Маріза та інших.

Підрозділ 1.2. «Ознаки універсалізму П. Хіндемита в опері «Гармонія світу» та Сонаті для контрабасу» присвячено розгляду складного поєднання в творчості композитора художньо-мистецької та науково-теоретичної складових.

У паралель до неокласицистського мислення відомих композиторів – сучасників П. Хіндемита, відзначено його захоплення мистецтвом «пламенючої готики», що свого часу вже «дихало» передчуттям ренесансу та раннього бароко. Музична семантика творів П. Хіндемита набирає ознак смислової універсальності, що охоплює позахудожні компоненти, спрямовані на виявлення нової духовності світської музики. Космічна символіка в презентації персонажів опери «Гармонія світу» гранично увиразнює їх персоніфікацію. Образи-персонажі опери сприймаються не лише як суб'єкти історичних подій, включаючи «індикативність» персоніфікації персонажів, але й як узагальнені об'єкти вселенського космічного простору.

Здійснені аналізи визначають нову універсальність у діяльності П. Хіндемита в проекції на концептуальні, ретельно вибудовані музичні смисли-структури його

останніх творів, співвідносі з мистецьким неокласицизмом. Присутність в художній структурі абстракцій алегоричної містеріальності переконливо виявлена в опері «Гармонія світу» і більш опосередковано, як знак «примітивізму», в Сонаті для контрабасу, де символіку духовного максимально підкреслюють структурно-композиційні вирішення форми: Рондо – в першій частині; Арія – в другій та Фінал, наблизений до варіаційної форма. Важливого значення набирає також «контрастна поліфонія» тембрів-регістрів контрабаса і фортепіано. Все це сприяє символічному, принципово безпафосному втіленню духовної абстракції, що, певною мірою, відтворює давньо-християнську традицію. Нова універсальність виражальності музично-театральної (опера «Гармонія світу») та інструментальної (соната для контрабаса) творчості П. Хіндеміта спрямована на втілення алегорії та дидактики. Символізм мислення П. Хіндеміта, що апелює до старовинної духовної музики, органічно поєднується з класичними жанровими ознаками оперної та сонатної форм.

У підрозділі 1.3. «Універсалізм діяльності Е. Вілла-Лобоса в проєкції на його композиторський доробок» розглянуто музичну *творчість* митця та його участь в організації державної системи музичної освіти.

Доля шедевра Е. Вілла-Лобоса, його опери «Йерма», є показовою в творчому спадку композитора. До того ж йдеться про відтворення сутності світобачення композитора в масштабному вокально-сценічному жанрі. Пафос гуманізму в «Йермі» обумовлюють здійснені в минулому столітті геніальні спостереження в психології, що обґрунтовують у людських стосунках антиномію свідомого – підсвідомого. У психологічному аспекті в опері розглянуто, як основу соціо-антропологічної сутності, морально організуюче начало людської свідомості, родовий заклик Віри, що не можуть задовольнити ні релігія, ні соціально-моральні ідеали.

Універсалізм поєднання музичного – позамузичного у творчості видатних митців ХХ ст. демонструє суміщення несумісних для найближчих попередніх століть родів діяльності, що своєрідно віддзеркалилося у композиторській продукції, визначило її оригінальні результати, непередбачені у композиторській практиці минулого.

У РОЗДІЛІ 2 – «"СПЕКТРАЛЬНА" УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ ТВОРЧОСТІ С. КУСЕВИЦЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ У ПАРАЛЕЛІ ДО ХУДОЖНЬОЇ ПРАКТИКИ ПРЕДСТАВНИКІВ СХОДУ (СЯО ЮМЕЙЯ, ЮНА ІСАНГА І ТАН ДУНА)» аналізується різновекторна творча активність зазначених авторів.

Підрозділ 2.1. «Поняття ‘сукупності’ та ‘спектральності’ в творчій діяльності С. Кусевицького та представників європейської музичної системи в Китаї» вводить до кола розробки теоретичних понять універсалізму в контексті творчості видатного російського контрабасиста, композитора, громадського діяча та мецената, а також видатних митців Китаю, які репрезентують європейську композиторську систему.

Спектральна ієрархія творчої універсальності С. Кусевицького, фіксуючи значимість його композиторського та виконавського внеску до європейської культури, включає також творчі досягнення в диригентській, театральній-

режисерській, організаційно-педагогічній та інших сферах діяльності, зокрема менеджменту, з виходом на комерційний і позакомерційний маркетинг. Поняття спектральності та сукупності розмежовують аспекти виявлення універсалізму творчої особистості в музиці ХХ століття, оскільки вказують на усвідомлено диференційовані сфери художньої та нехудожньої діяльності (С. Кусевицький), а також на синкретизм поєднання композиторсько-виконавської, педагогічно-освітнянської та ідеологічно-організаційної праці (Сяо Юмей, Юн Ісанг, Тан Дун).

Неоренесансні риси в спектральній діяльності С. Кусевицького, Сяо Юмейя, Юна Ісанга, Тан Дуна визначені органікою поєднання художньої та позахудожньої сфер, доводить виняткову обдарованість митців. Організаційно-просвітницька (С. Кусевицький, Сяо Юмей), проповідницько-інформаційна (Юн Ісанг, Тан Дун) активність представників різних континентів органічно поєднується з артистично-творчою діяльністю, що розширює спектрально-комплексні показники їх творчих успіхів. «Благодійний практицизм» С. Кусевицького був би неприйнятним для усвідомлення європейських романтиків, так само, як і пропозиція поєднання «східного та європейського» не відповідала розумінню «орієнталізму» в Новому часі. Однак, ці нові якості, не враховані П. Валері, стають співвідносними з принциповим узгодженням різних сфер творчої діяльності в постренесансній Європі.

Підрозділ 2.2. «Виконавські та композиторські відкриття С. Кусевицького в руслі його просвітницької-менеджерської діяльності» зосереджує увагу на характеристиці спектральності обдарування видатного митця, яке органічно поєднало блискуче виконавство контрабасиста-віртуоза, композиторську творчість, а також несподівані для минулих століть нові спеціалізації та форми діяльності.

С. Кусевицький – яскравий представник музичного модерну, значно розширив художні та технічно-виконавські можливості контрабасу, збагатив його тембральну палітру, відчутно поповнив контрабасовий репертуар. Все це забезпечило новий сольо-концертний статус інструменту. Роль С. Кусевицького у збагаченні «оркестральної» звучності контрабасу порівнюється з місією Ф. Ліста, стосовною реалізації можливостей фортепіано-рояля. Поряд з цим, диригентська діяльність С. Кусевицького не лише розширювала його виконавські спеціалізації (амбівалентність оркестр – соліст), що визначало масштабність власних артистичних виступів, але й сприяла професійному зростанню багатьох оркестрів світу (зокрема, Бостонський оркестр під його керівництвом очолив «big five» симфонічних колективів США).

Композиторський та диригентський досвід С. Кусевицького став базовим для його театральнорежисерської діяльності, що згодом призвела (за прикладом С. Дягілєва) до створення оперної антрепризи, у якій він брав участь як режисер-постановник.

Просвітницька діяльність С. Кусевицького, що репродукувала специфіку мислення, показову для творчих діячів перехідної доби, включала результативність не лише концертних виступів та музичного видавництва, але й альтруїстичних організаційно-комерційних заходів, що спрямовувалися на благодійність, зокрема на матеріальну підтримку талановитих митців, і сприяли

появі на мистецькому небосхилі нових яскравих зірок. У 1942 році у США було засновано «Фонд Кусевицького», куди музикант перераховував свої гонорари. Із Фондом співпрацювали Б. Барток, І. Стравінський, Б. Бріттен, інші композитори, допомагаючи багатьом видатним музикантам ХХ століття.

Запропонована шкала ієрархії спектральної діяльності С. Кусевицького вкладається в межі доби російського модерну, співвідносного (за Г. Стерніним) із таким історико-культурним поняттям, як бідермайєр, що базувалося на узгодженні високої мети та альтруїзму із життєво-необхідними побутовими потребами людини. Хоча С. Кусевицького сприймали як корифея модерну, його композиторська та виконавська діяльність реалізувалася в межах неокласичної системи вираження і створювала певну паралель до «музичного протезізму» І. Стравінського (за М. Друскіним).

Універсалістські засади творчості С. Кусевицького переконливо втілив його Концерт *fis-moll* для контрабасу з оркестром, що поповнив досить скромну для цього інструменту музичну літературу. В Концерті є особливо відчутним ліричний тонус, значною мірою позбавлений суб'єктивізму, натомість позначений, як наслідок фізичної масштабності сольного інструменту, певним надособистісним значенням. Твір представляє варіант «стислої» романтизованої, із символістським нахилом виражальності, поемно-симфонічної форми. Завдяки художнім достоїнствам, унікальним тембровим знахідкам та технічно-віртуозним можливостям твір увійшов до репертуару контрабасистів-віртуозів міжнародних конкурсів та програм навчальних закладів. У Кусевицького-виконавця образність Концерту тяжіє до романтизованої монологічності та вишуканого салонного стилю. Натомість, в інтерпретаціях Р. Габдулліна та Г. Карра узагальнюється об'єктивно-універсальне начало. А закладену в партитурі концерту характерну для минулого століття полістилістику та дещо жорстку, об'єктивізовану лірику увиразнює каденція до концерту угорського контрабасиста Л. Монтага.

У підрозділі 2.3. «Універсальність музичної системотворчості в мистецькій діяльності китайських і корейських композиторів Сходу», розглянуто пролонгацію декларованої Н. Конрадом ідеї впливу Сходу на генезис ренесансної культури. У ХХ ст. соціально-політичні та художньо-творчі вектори також спрямовуються на нівеляцію кордонів між художньо-самодостатньою музикою європейської традиції та мистецтвом представників Сходу. Багатоаспектна діяльність композиторів Китаю, що синтезує європейську систему з китайськими традиціями, дозволяє визначити у спектрі універсальності активність композиторів не лише у творчій (композиторській-виконавській), але й у державно-організаційній та педагогічній сферах.

Аналіз творчості китайських та корейського музикантів призводить до визначення принципової новизни, як для Сходу, так і для Європи, універсального тону творчої активності. Так, Сяо Юмей став першим китайським музикантом, вповні опанувавши європейську професійну музичну підготовку, синтезуючи її з національною традицією. Послідовниками Сяо Юмейя стали композитори Ма Ке, автор оригінальної опери «Сива дівчина», що поєднала китайське мистецтво цінцзюй і драматичну структуру американсько-європейського мюзиклу 1950-х

років, та Тан Дун, який став легендою світового музичного мистецтва початку ХХІ століття.

У паралель з європейськими майстрами, Сяо Юмей демонструє універсалізм, притаманний представникам музично-художньої сфери в ХХ столітті. Це засвідчує органічна поєднання в його творчості композиторської й виконавської діяльності та музично-теоретичних досліджень, спрямованих на методичну розробку принципово нової для Китаю системи музичної творчості за європейським типом, однак з базовими образно-семантичними ознаками національного мистецтва. Педагогічна система Сяо Юмейя ставить його в один ряд з такими видатними музикантами й педагогами світового культурного ареалу, як К. Орф, З. Кодай, Д. Кабалевський, Е. Вілла-Лобос та інші. А виконавські можливості, в поєднанні з композиторською та науково-теоретичною працею, творять паралелі з П. Хіндемітом, О. Мессіаном, І. Вишнеградським та іншими.

Досягнення китайських авторів в розбудові національної музичної культури все ж поступаються результатам їх композиторської творчості. Вихід на арену європейського композиторського світу представників Китаю, їх значний, позначений національними традиціями, творчий доробок може співвідноситися із європейським досвідом епохи Відродження. Так, домінування композиторських проявів в універсальній діяльності Тан Дуна дозволило йому достеменно засвоїти типології національного та європейського масштабів.

Креативність Тан Дуна в художній сфері доведено аналізом Концерту «Тотем вовка» для контрабасу та симфонічного оркестру, смислові відкриття якого є новаторськими для тлумачення образів-ідей в мистецтві як Китаю, так і Європи.

Універсальне та оригінальне поєднання європейського та далекосхідного досвіду апробовано також зверненням до творчості корейського композитора Юна Ісанга, мистецькі досягнення якого спрямовані на відтворення норм моралі, що породжує новий естетизм оперних образів-характерів, логіка сценічної поведінки яких, з переконливим виявленням актуальних громадянсько-політичних ідей другої половини ХХ ст., не співпадає з європейською оперною естетикою. Аналіз опери Юна Ісанга «Сім Тьонг» виявляє орієнтацію композитора на містеріально-сакральні традиції Кореї.

Лінію «оновлення минулого» в музично-сценічному мистецтві продовжує Тан Дун в опері-хроніці «Перший імператор», алегоричність та міфологізована дидактичність якої є суголосною з реалізованим задумом опери П. Хіндеміта «Гармонія світу». Подібно до У. Шекспіра, який, в колі моралізуючої етики венеціанців ХVІ ст., зробив представником вищої моралі образ мавра, центром оперних композицій Юна Ісанга і Тан Дуна стає мораль послушництва (жень), як високого й понадіндивідуального розуміння людяності, що до цього не мало аналогів у європейській оперній класиці.

Підрозділ 2.4. «Вітчизняний внесок до творчого універсалізму в музичній культурі ХХ ст.» висвітлює українські проєкції досліджуваного типу музичного буття в минулому та сучасності.

Оскільки європейські засади української культури в цілому є очевидними, наголошується, що корегування з актуальними ідеями світу, що на сьогодні стало

вектором державно-суспільного спрямування в розвитку країни, є закономірним процесом. У дослідженні тенденції прояву універсальності музично-фахової діяльності в Україні ХХ ст. в умовах глобалістських тяжінь, національний досвід українців в усвідомленні зв'язків Схід-Захід виявляється вартісним для розбудови унікально-ментальної концепції ліризму, що у сучасній соціології та національній психології визначається не лише як естетично-художня якість, але й як розумово-поведінкова ментальність («ген») української нації.

Наведені факти творчих позицій М. Лисенка, К. Данькевича, О. Козаренка, інших композиторів, дозволяють зробити висновок щодо суттєвих для української музичної культури поєднань в діяльності провідних митців практично-творчих, музично-теоретичних показників, державно-організаційних функцій, визначених П. Валері складовими «системи універсалізму». Головним фокусом синтезу художньо-творчих та позамузичних напрацювань є художні відкриття, базові у підготовці високих результатів композиторської праці. У проявах нової універсальності саме просвітницька ідея, поєднуючи виокремлені компоненти цілісності, вирізняє в композиторській творчості комунікативний аспект громадянського звучання. Так, композиторські досягнення М. Лисенка багато в чому зумовлені його виконавською, організаційно-освітньою та педагогічно-виховною діяльністю, що дозволяє більш об'ємно оцінити актуальність його мистецьких ідей, співзвучних з творчими інноваціями відповідного історичного періоду.

Аналізується універсалізм творчої діяльності К. Данькевича – композитора, виконавця, педагога, керівника-організатора. Успішно поєднує композиторську і виконавську діяльність наш сучасник О. Козаренко, який активно концертує (як соліст і ансамбліст) у престижних залах України та країнах Європи і США. Значними та результативними є його внесок до українського музикознавства, також праця педагога-наставника й талановитого менеджера (О. Козаренко є організатором 30-ти щорічних Міжнародних фестивалів). Хоча музичний феномен О. Козаренка є унікальним, він має аналоги в інших країнах, зокрема, в Польщі – це музичний теоретик і композитор Б. Шеффер, в Італії – Р. Влад, в США – Р. Реті тощо.

У ВИСНОВКАХ пропонуються узагальнення, що стосуються усього обсягу дослідження. Поставлене головним завдання визначити специфіку нової універсальності творчої особистості композитора у ХХ – на початку ХХІ ст., детерміновано суттєвими змінами їх діяльності відносно попередньої романтичної доби.

Співставлення музичних і позамузичних творчих орієнтирів у діяльності великих композиторів ХХ ст. уможливило виокремлення поняття універсалізму, як виразну прикмету музичної культури ХХ ст. Подібний феномен, що є засадничо неспіввідносним з європейськими вимірами ХVІІІ–ХІХ століть, характеризують: нетипове для романтизму поєднання активної творчо-практичної та теоретичної, педагогічної, державно-організаційної та інших форм діяльності.

Універсалізм музичного – немусичного, у відповідному ракурсі поєднання різних проявів творчої діяльності, своєрідно позначився й на композиторській

продукції, оригінальній та багато в чому непередбачуваній в музичній практиці попереднього століття.

У музичній сфері ХХ століття, позначеного, насамперед, науково-технічною революцією, спостерігається також науково-теоретична експансія, що також обумовлено універсалістськими параметрами творчої активності. Наприклад, введення до музичної композиції наукового розуміння символіки йшло у паралель зі змінами соціально-культурних орієнтирів у діяльності музиканта-професіонала, або з використанням методологічного багажу математичної підготовки в музичному компонуванні (ідентичність методів математики та розбудови музичної форми відзначав І. Стравінський).

В ХХ ст. математизація музичного мислення має особливі ознаки, оскільки із загального методу переходить до конкретики звукоорганізації музики, що є найбільш показовим для діяльності Я. Ксенакіса, архітектора-інженера й музиканта-композитора в одній особі. Відзначене П. Валері поєднання творчих спрямувань виявляє поняття «спектр-сукупність різних типів діяльності». Перший тип композиторського «підключення» до системи універсалізму знаходимо в мистецтві П. Хіндеміта та Е. Вілла-Лобоса; другий тип, що пояснює парадоксальність антитез в творчості композиторів, спостерігаємо в творчій діяльності С. Кусевицького та представників «європейської традиції на Сході».

В ХХ ст. піднята на щит Р. Бартом ідея «смерті автора» визначила в музичній сфері «символічну об'єктивізацію» образів в історичній хроніці опери «Гармонія світу» П. Хіндеміта, де логіку подій визначають не лише образи-персонажі або психологічно вмотивовані дії і почуття героїв, але й усвідомлені ними мисленнєві моделі світу, включаючи «індикативність» персоніфікації персонажів.

«Символічна об'єктивізація» Е. Вілла-Лобоса в «Бразильських бахіанах» солідаризується з духовною над-індивідуальною виражальністю музики Й.С. Баха, виявляючи дидактичну ідею автора. При цьому одухотворений інструменталізм інтерпретується сольним вокалом, а не зверненням до поліфонічного письма композитора барокової доби. В творі Е. Вілла-Лобоса музична дидактика представлена не з метою наближення до взірцевої моделі високої бахівської музики, а для залучення слухачів до популярного, доступного їхньому сприйняттю, музичного світу, що відсторонює авторський виражальний індивідуалізм і акцентує/гіперболізує ознаки, співвідносні з високою символікою бахіанства.

Дослідження у ракурсі універсалізму творчої діяльності П. Хіндеміта дозволило визначити містеріально-алегоричний компонент та дидактичний смисл «поліфонічної сценографії» в його опері «Гармонія світу». Подібні засоби є притаманними концептуальному мистецтву, в якому поєднання музично-вербальних компонентів із семантикою сценічних мистецтв визначає необарокові ознаки втілення образності. В Сонаті для контрабасу та фортепіано П. Хіндеміта спостерігаємо, у порівнянні з його іншими струнно-смічковими творами, принципово відмінні прояви сонатності. Взаємодію композиторської та науково-творчої діяльності пояснює аналіз контрабасової Сонати, де фактурну

двоплановість ансамблю, пов'язану з духовним понадзавданням, підтверджують специфічні ознаки тематизму та сакральні знаки конструкції в цілому.

Найбільш неочікуваними виявилися результати аналізу універсалізму в творчому спадку Е. Вілла-Лобоса, в якому державницька-будівнича масштабність реалізованої системи музичної освіти в Бразилії пролонгується оперною та інструментальною композиторською творчістю, позначеною зверненням до оригінально трактованого веристського напрямку (опера «Йерма») та поставангардним компромісом тривіальної жанровості «третього ряду» й високо професійних атрибутів академічної музики («Бразильські бахіани»).

Показові моделі нової універсальності, розглянуті на прикладі творчості П. Хіндемита та Е. Вілла-Лобоса, визначені гіпертрофією особистісних ознак їх авторів, які поєднали у своїй діяльності художню творчість, науку і державно-організаційні функції, тобто універсальність, що породжує в творчій сфері присутність ознак, несумісних з типологіями професійних досягнень – таким бачиться підсумок аналізу зазначених творів.

Подальша еволюція *феномену поєднання* різних видів творчої діяльності, неможливого у недалекому минулому, в творчості видатних представників музичного мистецтва ХХ ст. також виявляє ознаки симбіозу, коли єдність композитор-виконавець, усталена практикою XVIII та XIX ст., стає лише супутньою складовою в «спектральності» творчих проявів музикантів минулого століття.

Мистецько-творчу, раціонально-практичну і подвижницьку сумісність, що була, з різних причин, неприйнятною у добу романтизму і навіть у XVIII ст., фіксуємо у спектрі складових універсалізму засновника нової контрабасової школи С. Кусевицького, який, за умов розкріпачення низьких тембрально-регістрових показників, вповні розкрив природні можливості контрабасу як соло-інструменту. Сфера його творчої активності, поряд з музично-виконавською діяльністю, включає: диригентський, театральнорежисерський, просвітницький, організаційний та інші аспекти. Окремо зазначимо також його благодійні акції, альтруїстична результативність яких спрямовувалася на подальший розвиток музичного мистецтва.

Взаємодія в музиці європейських та позаєвропейських ознак простежується в діяльності композиторів Сяо Юмейя, Тан Дуна та Юна Ісанга, які достойно представляють «Схід в системі Заходу», демонструючи в сфері музичної композиції приклад узгодження різних культурних стереотипів. Йдеться про збереження національних естетико-моральних орієнтирів в їх творах, в межах художньо самодостатньої цілісності оперних та інструментальних композицій європейської традиції.

Відзначено Концерт для контрабасу та оркестру «Тотем вовка» Тан Дуна, в якому протиставлено традиції європейського академізму і китайської художньої театральності. Фокус інновацій в Концерті визначає образність, яка позначена відмовою від персоналізації як гармонізуючого засобу смислового втілення творчого задуму.

Творчість корейського композитора Ісанга Юна спрямована на виявлення нового естетизму оперних образів-характерів, логіка сценічної поведінки яких не

співпадає з європейською оперною естетикою та, водночас, далека й від національної традиційної художньої нормативності, однак переконливо виявляє актуальні громадянсько-політичні ідеї суспільства другої половини ХХ ст.

В контексті безумовної значущості державно-організаційної роботи Сяо Юмейя, спрямованої на створення системи музичної освіти (що можна порівняти з діяльністю Е. Вілла-Лобоса в Бразилії), в його музичній творчості акцентується орієнтація на фольклоризм, відмінний від європейського. Йдеться про прищеплення до національної гілки китайської музики ознак модернізму. Досвід Сяо Юмейя значною мірою вплинув на композиторську творчість китайських композиторів ХХ ст. Наступний прогностичний крок в музиці Сходу – пролонгація художніх здобутків в мозаїчному, позначеному культом інформаційних технологій, просторі ХХІ ст., котрі започатковують нові системи синтезу-дифузії в реаліях вже засвоєної традиції взаємодії культур Сходу-Заходу.

Українські композитори, втілюючи важливі ідеї свого часу, також поєднують в своїй творчості національно-унікальні та європейські ознаки. В переліку імен, безумовно, вирізняємо М. Лисенка, композитора, піаніста, педагога, основоположника національної композиторської школи, організатора і засновника професійно-освітньої музичної та театральної культур. Підкреслено, що поєднання творчих спеціалізацій в мистецькому доробку М. Лисенка, як і багатьох інших представників музичної культури України, визначене етикою-естетикою відданого служіння національній ідеї.

В сучасній Україні притаманний добі романтизму «традиційний універсалізм» (композитор-виконавець) увиразнює О. Козаренко. Поряд із успішною композиторською діяльністю та активним концертуванням, значним є його внесок до вітчизняного музикознавства, результативними праця педагога-наставника й талановитого менеджера. Успіхи О. Козаренка, інших представників нового покоління композиторів доби інформатики дозволяють з оптимізмом оцінювати розвиток творчого потенціалу сучасної української музики та її внесок до комплексу універсалізму.

Неоренесансні виміри цінностей на початку ХХІ ст. виявилися органічно підготовленими талановитими особистостями музикантів, високий мистецький статус яких уможливив звернення до суміжних діяльнісних сфер. Цей досвід закономірно вплинув на спонтанне формування культурно-мистецьких засад сьогодення і визначив детермінанти майбутнього, коли в мистецько-творчій діяльності, у паралель до музики періоду Новітньої історії, ренесансний універсалізм одержить нові імпульси.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях:

1. Батанов В. Спектральність вклада С. Кусевицького в історію музики ХХ століття / Віктор Батанов // Музичне мистецтво і культура : Науковий вісник ОНМА ім. А. В. Нежданової : [зб. наук. статей / гол. ред. О.В. Сокол]. – Одеса : Астропринт, 2013. – Вип. 18. – С. 139–148.
2. Батанов В. Универсальность музыкального профессионализма в XX веке и деятельность Сяо Юмэйя / Віктор Батанов // Музичне мистецтво і культура

культура : Науковий вісник ОНМА ім. А. В. Нежданової : [зб. наук. статей / гол. ред. О.В. Сокол]. – Одеса : Астропринт, 2014. – Вип. 20. – С. 460–469.

3. Батанов В. Універсальність музичного професіоналізму в ХХ сторіччі й діяльність Юна Ісанга / Віктор Батанов // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія : Мистецтвознавство : [зб. статей / гол. ред. О. Смоляк]. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – № 3. – С. 83–89.

4. Батанов В. Універсальність музичного професіоналізму у ХХ столітті та діяльність Ейтора Вілли-Лобоса / Віктор Батанов // Студії мистецтвознавчі : Театр. Музика. Кіно : [зб. наук. статей / гол. ред. Г.А. Скрипник]. – Київ : Вид-во ІМФЄ ім. М. Рильського НАНУ, 2014. – Число 1 (45). – С. 76–81.

5. Batanov V. Writing and Performing the Cadenza for a Double Bass Concerto / Viktor Batanov // Music&Performance : Journal of Nanjin Art Institute : [a collect. of articles / chief ed. Feng Jianqin; Zou Jianping]. – Nanjing : Editorial Department of journal of Nanjing Arts Institute, 2014. – Vol. 4. – p. 105–115.

Батанов В. Композиція і виконавство каденції до контрабасового концерту / Віктор Батанов // Музика та виконавство : Науковий журнал Нанкінського інституту мистецтв : [зб. статей / гол. ред. Цзоу Цієнпін]. – Нанкін : Департамент редакції журналу Інституту мистецтв, 2014. – Вип. 4. – С. 105–115.

АНОТАЦІЇ:

Батанов В. Ю. Універсалізм композиторської особистості в музичному мистецтві ХХ – початку ХХІ ст. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво. – Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової. Одеса, 2016.

У роботі досліджено специфіку професійної самореалізації та засади формування нових композиційних концептів в аспекті універсальної творчої діяльності композиторів ХХ–ХХІ століть. Матеріал дослідження склали відомості щодо сукупної діяльності композиторів і твори Е. Вілла-Лобоса, К. Данькевича, О. Козаренка, С. Кусевицького, Сяо Юмейя, Тан Дуна П. Хіндемита, Юна Ісанга, ін., які репрезентують універсалізм діяльності творчих особистостей, як це зафіксовано в «системі Леонардо да Вінчі» П. Валері. Універсалізм музиканта і митця ХХ ст., що традиційно включає симбіоз композитор-виконавець, кардинально відрізняється від особистісного самоствердження доби романтизму поєднанням художньо-творчої активності з теоретичною та організаційною діяльністю, у тому числі на державному рівні. Ключовими посталями в даному дослідженні постають П. Хіндеміт та С. Кусевицький, з яких перший продемонстрував єдність високого творчо-художнього внеску (композитор і виконавець світового рівня) та науково-теоретичних розробок (математичне обґрунтування теорії комбінаційних тонів в акустиці), а інший, будучи геніальним контрабасистом-віртуозом, диригентом і композитором, долучив до цих сфер творчості менеджментську діяльність епохального обсягу. Ці несподівані для академічного музичного кола поєднання родів діяльності забезпечили змістовні

відкриття в їх творчості, де символіка значень позахудожнього змісту забезпечила їх новий, вищий культурно-мистецький рівень. Принципово новим стало також проникнення до європейського композиторського мислення засад мистецької системи Сходу, представлене відкриттям композиторів Юна Ісангом та Тан Дуном.

Ключові слова: універсалізм, музично-творча діяльність, спектральний розклад діяльності митця, ідея сукупної діяльності митця, художньо-творча ідея, напрями музики ХХ століття.

Батанов Виктор. Универсализм композиторской личности в музыкальном искусстве ХХ – начала ХХІ ст. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 – музыкальное искусство. – Одесская национальная музыкальная академия имени А. В. Неждановой. Одесса, 2016.

В работе исследована специфика профессиональной самореализации и основы формирования новых композиционных концептов в аспекте универсальной творческой деятельности композиторов ХХ – начала ХХІ столетий. Материал исследования составили сведения относительно совокупной деятельности и сочинения Э. Вилла-Лобоса, К. Данькевича, А. Козаренко, С. Кусевицкого, Сяо Юмея, Тан Дуна, П. Хиндемита, Юна Исанга, др., которые призваны репрезентовать универсализм деятельности творческих личностей, как это зафиксировано в «системе Леонардо да Винчи» П. Валери. Универсализм музыканта и художника ХХ в. кардинально отличается от личностного самоутверждения в век романтизма соединением художественно-творческой активности, с теоретической и организационной деятельностью, в том числе на государственном уровне, включая и симбиоз композитор-исполнитель, привычный от ХІХ века. Ключевыми фигурами в данном исследовании предстают П. Хиндемит и С. Кусевицкий, первый из которых продемонстрировал единство творчески-художественного вклада (композитор и исполнитель мирового уровня) и научно-теоретических разработок (математическое обоснование теории комбинационных тонов в акустике), тогда как второй соединил сферы творчества (контрабасист-виртуоз, дирижер и композитор) с менеджментской деятельностью эпохального объема. Подобное соединение родов деятельности, неожиданное для академического музыкального круга, делает возможным смысловые открытия в произведениях названных репрезентантов, где существенной предстает символика внехудожественных значений, обеспечивая открытия культурно-художественного уровня. Принципиально новым, для европейского композиторского мышления, становится также проникновение в него основ художественной системы Востока, представленное открытиями гениев: корейца Юна Исанга и китайца Тан Дуна.

Неоренессансный комплекс искусства ХХ века, заявленный Полем Валери в «системе Леонардо да Винчи», обратил внимание на тот «разрыв с европоцентризмом», который, как путеводная звезда, направлял социально-политические и художественно-творческие устремления в ХХ веке. Европейский Ренессанс был европейским порождением, которое органично вобрало опыт Востока – об этом свидетельствует концепция Н. Конрада восточного генезиса

ренессансной культуры. «Неоренессанс» XX века однозначно отреагировал – «размыканием» для входа в композиторское творчество Европы художественно самодостаточной музыки представителей Востока.

Неоренессансные измерения ценностей в начале XXI века оказались глубинно, органично подготовленными структурой личности музыканта-творца, европейский культурный статус которого обратился к забытым единствам сфер деятельности, оставленным на пороге Нового времени. Однажды этот опыт прошлого закономерно воссоздался строительством спонтанно вырастающего настоящего времени и неизбежностью им же детерминированного Будущего. И в параллель к этапу Новейшей истории обретет свои деятельностно-мыслительные права «новейший универсализм» музыки последующих столетий.

Ключевые слова: универсализм, музыкально-творческая деятельность, спектральный расклад деятельности художника, идея совокупной деятельности художника, художественно-творческая идея, направления музыки XX века.

Batanov Viktor Universalism of a composer personality in the Art of Music in XX – beginning of XXI century – Manuscript.

Dissertation for the degree of PhD of Arts by specialty 17.00.03 – Musical Art. – Odessa National A. V. Nezhdanova Academy of Music, Odessa, 2016.

This thesis researches the specificity of occupational self-realization and the basis of formation of new composition concepts in the works of Art in the scope of universal creative activity of the composers in XX – beginning of XXI century. The research material was composed of information about collective activity and works of E.Villa-Lobos, K. Dankevich, A. Kozarenko, S.Kusevitskiy, Siao Yumey, Tan Dun, P.Hindemit, Yun Isang etc., who were to represent the universalism of activity of creative personalities, as it was shown in the «Leonardo da Vinci system» by P.Valerie. Universalism of a musician and artist of XX century differs cardinally from the self-esteem of a personality in the epoch of Romanticism by means of the unification of art creative activity with theoretical and organizational work, including the state level, along with the symbiosis composer- performer, being common since XIX century. The key figures of this research are P.Hindemit and S.Kusevitskiy; the first of them has demonstrated the unity of high creative artistic contribution (composer and performer of the world-wide level) and scientific and theoretical elaborations (mathematical substantiation of the theory of combination tones in acoustics), while the other one, being the genius virtuoso contrabass player, conductor and significant composer, has combined these scope of creative work with the management activity of epochal size. Such unification of activity arts, unexpected for the academic musical society, provides notional discoveries in their art works, where the symbolism of notion of non art load reveals its significance, providing the discoveries of cultural artistic level. The principally new feature of the European composers' thought involved as well the penetration of the basis of artistic system of the East in it, presented by the discoveries of geniuses of the Korean Yung Isang and the Chinese Tan Dun.

Key words: universalism, music creative activity, spectral analysis of artistic work, idea of joint artistic activity, artistic and creative idea, musical trends of XX century.